

ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ЯК СПОСОБУ СУЧАСНОГО РАБСТВА.....	6
1.1. Аналіз поняттєво-категорійного апарату дослідження.....	6
1.2. Розвиток рабства в суспільстві.....	7
1.3. Історико-правовий аналіз норм міжнародного права по боротьбі з торгівлею людьми.....	9
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ.....	11
2.1. Види злочинної діяльності у сфері торгівлі людьми.....	11
2.2. Законодавчі засади захисту людей від потрапляння в рабство.....	13
2.3. Суб'єкти діяльності щодо протидії торгівлі людьми в Україні	15
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА З ВИЯВЛЕННЯ НАЙБІЛЬШ ПОШЕРИНИХ ФОРМ РАБСТВА ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	18
3.1. Опис виконання програми дослідницької роботи на різних етапах дослідження.....	18
3.2. Аналіз емпіричного дослідження з виявлення найбільш поширених форм рабства на державному та регіональному рівнях та аналізу особливостей взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми.....	21
3.3. Шляхи оптимізації роботи суб'єктів діяльності з протидії торгівлі людьми.....	27
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
ДОДАТКИ.....	36

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Серед актуальних проблем сучасного українського суспільства слід виділити проблему торгівлі людьми, яка є складною і багатогранною про що свідчить динаміка її зростання в останні роки. Цей вид злочину порівнюють з незаконною торгівлею зброєю, як з другою найбільшою злочинною діяльністю, після торгівлі наркотиками. Загальний річний дохід від торгівлі людьми становить від 5 до 9 мільярдів USD. Рада Європи констатує, що «Торгівля людьми досягла масштабів епідемії за останні десять років, з річним глобальним ринком близько 42,5 млрд. USD». За оцінками ООН, близько 2,5 млн осіб із 127 різних країн є об'єктом торгівлі людьми в усьому світі. Так, В Україні, починаючи з 1991 року, до 0,5 млн. українських жінок були продані за кордон, а 3% – були молодші 18 років.

Особливо велике розповсюдження цей негативний процес отримав у середовищі молодих жінок і дітей. Статистика показала, що середній вік людей потрапивших у рабство – 12 років, а в деяких містах нашої країни ще менший – 9-12 років. Останнім часом в Україні спостерігається небачене зростання потрапляння в рабство. Вирішувати дану проблему, необхідно із виявлення груп ризику. Особливу увагу необхідно звернути на підлітків та молодих жінок. Треба навчати людей аналізу пропозицій роботи за кордоном, чи інших сумнівних підписань контрактів на будь яку тему, а також, вміння уникати ситуацій, коли людину насильно викрадають проти її волі. Вчасно надана інформація може застерегти про можливі шляхи потрапляння в рабство, оскільки торгівля людьми перетворює на жахливу трагедію життя мільйонів людей які, втрачають свободу, фізичне і психічне здоров'я, а іноді й життя, гублять сімейні й суспільні зв'язки та надію на краще майбутнє, втрачають віру у високе призначення людини перетворюючись на живий товар.

Знизити відсоток людей потрапляння в рабство можна лише напруженою профілактичною роботою з людьми, а особливо молоддю та суб'єктами

держави й громадськості, які відповідають за безпеку громадян у своїй країні. Недостатня кількість наукових досліджень із названих вище аспектів зумовила вибір теми науково-дослідної роботи «**Взаємодія суб'єктів протидії торгівлі людьми**».

Мета: виявити основні форми сучасного рабства, дослідити взаємодію суб'єктів протидії торгівлі людьми.

Завдання роботи:

- 1) проаналізувати поняттєво-категорійний апарат дослідження;
- 2) дослідити розвиток работоргівлі в історії людства;
- 3) проаналізувати міжнародну та вітчизняну законодавчу базу щодо проблеми торгівлі людьми;
- 4) вивчити форми торгівлі людьми та причини потрапляння до рабства;
- 5) розглянути особливості роботи державних та недержавних організацій з питань профілактики та боротьби торгівлі людьми;
- 6) провести дослідницьку роботу з виявлення найбільш поширених форм рабства в Україні й Миколаївській області, та ступеню взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми;
- 7) сформулювати шляхи оптимізації процесу взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми.

Об'єктом роботи є: протидія торгівлі людьми.

Предметом роботи виступає взаємодія суб'єктів протидії торгівлі людьми.

Методи дослідження. З метою перевірки гіпотези та розв'язання поставлених завдань, було використано такі методи дослідження: аналіз документів (для вивчення історико-теоретичної, нормативної та емпіричної бази), емпірико-діагностичні (для проведення експертного опитування та контент-аналізу), графічні (для побудови гістограм).

Етапи дослідження. Науково-дослідна робота здійснювалася в декілька етапів. Перший етап – *дослідно-теоретичний*: включав аналіз досліджуваної проблеми, під час якого здійснено опрацювання різногалузевих інформаційних

джерел (історичних, правових, соціологічних, статистичних, психолого-педагогічних тощо). Визначалися мета та завдання подальшого емпіричного дослідження. На другому етапі – *емпіричному*: розроблено програму дослідницької роботи, підготовлено опитувальний лист для експертного опитування щодо виявлення найбільш поширених форм рабства, відбрано та проаналізовано реальні історії ідентифікованих «жертв» з метою визначення основних суб'єктів протидії торгівлі людьми. Третій етап – *підсумково-узагальнюючий*: передбачав роботу пов'язану з обробкою зібраної інформації, переведенням її в кількісний та якісний аналіз, оформленням результатів, формулюванням загальних висновків та відповідних пропозицій.

Науково-теоретичне значення роботи полягає в тому, що: *уточнено* сутність поняття «сучасне рабство»; *досліджено* найбільш поширені форми торгівлі людьми на державному та регіональному рівнях; *визначено* шляхи оптимізації роботи процесу взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані представниками державних та недержавних організацій в сфері протидії торгівлі людьми. Сформульовані положення та висновки можуть бути використані в лекційних курсах з метою профілактики потрапляння в рабство.

Структура роботи. Робота складається з 3 розділів, в кожному із яких по 3 підрозділи, висновків, списку використаних джерел, у кількості 48, додатків. Загальний обсяг роботи – 45 сторінок, основного матеріалу – 30 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ЯК СПОСОБУ СУЧАСНОГО РАБСТВА

1.1. Аналіз поняттєво-категорійного апарату дослідження

Торгівлю людьми не можна вважати надбанням сучасності. Рабство, як явище виникло в сивій давнині, й існує в різних формах донині. «Рабство» й «торгівля людьми» – поняття взаємопов’язані. Розглянемо їх докладніше.

Етимологія слова походить від старослов’янського «раб» або «роб», яким у слов’ян називали робітника-людину, яка виконує ту, чи іншу господарську роботу. Пізніше, з появою у світі рабовласництва, це слово стало вживатись у значенні «людина, яка виконує свої обов’язки примусово, знаходиться у власності інших і яку можна розглядати такою ж складовою господарства як і худобу чи знаряддя праці» [33].

У сучасному розумінні термін «рабство» інколи використовується для позначення суміжних категорій насильницького примушення людей для виконання певної роботи. В цьому розумінні правозахисні організації розробили певні критерії визначення сучасного рабства: 1) діяльність людини контролюється іншими особами за допомогою насильства чи погроз; 2) людина знаходиться в певному місці і займається певною діяльністю не по своїй волі, а також позбавлена можливості змінити ситуацію за власним бажанням; 3) за свою роботу людина або взагалі не отримує платню, або отримує мінімальну оплату, що не покриває її життєвих потреб [33].

Досліджуючи дане явище в правовому полі, варто розглянути його в межах нормативної бази. Так, в Законі України «Про протидію торгівлі людьми» [12] трактується декілька базових понять теми що розглядається. «Торгівля людьми – здійснення незаконної угоди, об’єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини з метою експлуатації» [12]. «Особа, яка постраждала від торгівлі людьми – будь-яка

фізична особа, яка стала об'єктом торгівлі людьми і визнана такою відповідно до положень цього Закону» [12]. «Боротьба з торгівлею людьми – система заходів, що здійснюються в рамках протидії торгівлі людьми, спрямованих на виявлення злочину торгівлі людьми, у тому числі незакінченого, осіб, які від цього постраждали, встановлення фізичних/юридичних осіб – торгівців людьми та притягнення їх до відповідальності»[12].

Щодо поняття «суб'єкт», словник-довідник із соціальної роботи трактує його як: «людина, соціальна група або інша спільність, що вирішує соціальні проблеми тих, хто потребує соціальної допомоги і підтримки в системі практики соціальної роботи» [41].

Отже, розглядаючи вище наведені поняття, ми можемо зрозуміти сутність даної проблеми, яка вказує на те, що торгівля людьми – це одна із сучасних форм рабства, що включає в себе примус та насильництво. Дані категорії вивчаються рядом суміжних наук: правом, соціологією, психологією, педагогікою тощо. Це свідчить про значну актуальність даної проблеми на сучасному етапі.

1.2. Розвиток рабства в суспільстві

Рабство виникло в доісторичні часи з переходом до відтворюючого господарства. Поступове зникнення рабства пов'язане із встановленням суспільних устроїв, при яких економічний примус до праці виявився ефективнішим від неекономічного – примусу прямим насильством [5]. Рабство існувало в усіх стародавніх цивілізаціях – від Стародавнього Китаю до доколумбових цивілізацій Америки. Рабами ставали боржники, військові полонені, покарані злочинці, покинуті діти, діти рабів [19].

Давньогрецькі філософи, наприклад, Аристотель, підтримували думку про природне рабство, тобто приреченість деяких людей на рабське становище. Аналогічний світогляд характерний для вищих станів рабовласницьких суспільств [21].

При розширенні територій, окупованих Стародавнім Римом, рабами ставали цілі народи. Раби використовувалися не тільки для роботи, а й для розваг. Тільки в Римі в часи імперії проживало біля 400000 рабів [20].

В епоху раннього середньовіччя торгівля рабами була в основному зосереджена на півдні та сході – у Візантії та арабському світі. Джерелами постачання живого товару були язичницькі території Центральної та Східної Європи та Кавказ. До кінця середньовіччя рабство в Західній Європі майже повністю зникло – спочатку поступилося кріпацтву, а потім зникло зовсім і було заборонене [23]. Після відкриття Америки (1492 р.) й початку її колонізації, встановилася трикуткова торгівля, елементом якої були перевезення рабів із Африки в нові європейські колонії в Америках, де раби використовувалися на плантаціях. Особливого розмаху трансатлантична торгівля рабами досягла в другій половині 18 століття, коли африканські царства організовували масштабні рейди в глибину Західної Африки з метою полонити якомога більше людей з метою продати їх європейським, особливо англійським торговцям живим товаром. Самі європейці нечасто зважувалися заходити у внутрішні африканські території, боячись хвороб та опору місцевого населення [4]. Рабство в Британській імперії було заборонено в 1833 році. У США виник рух аболіціоністів, які виступали за скасування рабства в їх державі, виходячи з моральних християнських принципів. Рабство в Сполучених Штатах було скасоване внаслідок Громадянської війни 1860-х років [4]. Скасування кріпацтва в Австро-Угорщині стало результатом революцій 1848 року. На початку 60-х років XIX століття було скасоване кріпацтво в Російській імперії [5].

Отже, підсумовуючи наведений історичний огляд історії рабства, можемо констатувати, що це суспільне явище супроводжує людське суспільство в усіх суспільних формаціях. Незважаючи на боротьбу із ним, торгівля людьми залишається досить розповсюдженим явищем і в сучасному світі.

1.3. Історико-правовий аналіз норм міжнародного права по боротьбі з торгівлею людьми

Починаючи з XIX століття, майже у всіх державах рабство починає прирівнюватися до злочину, який порушує основні права та свободи людини. Однією з перших спроб запобігти торгівлі людьми була декларація, прийнята на Віденському конгресі 1815 року. Увагу міжнародної громадськості, торгівля людьми, привернула в кінці XIX – початку XX ст. у зв'язку із загрозливим поширенням цього явища [22]. Наступним кроком було скликання у Франції міжнародної конференції у 1902 році, учасниками якої стали 16 держав.

Уперше проблему транснаціонального характеру торгівлі жінками і дітьми було вирішено на правовому рівні Міжнародною конвенцією про боротьбу з торгівлею білими рабнями, схваленою 4 травня 1910 року [31]. Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею жінками та дітьми від 30 вересня 1921 року містила зобов'язання держав щодо розробки законопроектів, які б встановлювали кримінальну відповідальність осіб, які займаються торгівлею жінками та дітьми [31]. Першим самостійним міжнародно-правовим документом, що містить норми про торгівлю дітьми, стала Женевська декларація прав дитини, прийнята Лігою Націй у 1924 році [38].

Інформація про професійних торговців жінками потрапляла в сферу обміну між державами-учасницями. Подальша законотворча діяльність по боротьбі з торгівлею людьми втілилась у Конвенцію про боротьбу з торгівлею людьми і експлуатацією проституції третіми особами від 2 грудня 1949 року [22]. Україною вона була ратифікована 15 лютого 1955 року. Конвенцією були визнані злочинними такі діяння: 1) звідництво, схиляння до проституції або розбещення з цією метою іншої особи (п. 1 ст. 1); 2) експлуатацію проституції іншої особи навіть за згодою цієї особи (п. 2 ст. 1); 3) утримання будинку розпусти або управління ним; 4) передачу в оренду або найом будівлі в цілях їхнього використання для проституції (п. 2 ст. 2) [22].

У серпні-вересні 1956 р. була проведена Женевська конференція з питань боротьби з рабством. Результатом її роботи стало прийняття у вересні 1956 р. Додаткової конвенції про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства [9]. Відповідно до цього документа, дії, що прирівнюються до рабства, можна охарактеризувати як: боргову кабалу, закріпачення, примусовий шлюб чи інша незаконна передача права власності на жінку, продаж чи інша оплатна передача дитини законними представниками з метою подальшої її експлуатації. Цей документ був ратифікований Україною 31 жовтня 1958 року [9].

Міжнародним пактом про громадянські і політичні права, прийнятим у 1956 році (стаття 8), було проголошено: рабство і работоргівля забороняються в усіх видах, ніхто не повинен утримуватися в підневільному стані [35]. Черговим кроком стало прийняття Генеральною Асамблеєю ООН 18 грудня 1979 року Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (для України набула чинності 3 вересня 1981 року) [13]. Важливим документом, який містить норми про заборону торгівлю дітьми, стала Конвенція про права дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 р. (для України вона набула чинності з 27 вересня 1991 року) [35].

15 листопада 2000 року було прийнято Протокол про запобігання та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Цінність його полягає в тому, що він містить визначення терміну «торгівля людьми» [31].

Аналіз норм міжнародного права дозволяє стверджувати, що міжнародна громадськість вживає заходи проти торгівлі людьми. Проте, хоча норми законодавства і змінюються, відповідно до сучасних умов і ситуацій на ринку «живого товару», транснаціональна злочинність постійно знаходить все нові й нові шляхи та способи вчинення цього злочину.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

2.1. Види злочинної діяльності у сфері торгівлі людьми

Розглядаючи механізм здійснення торгівлі людьми, необхідно виділити види злочинної діяльності у даній сфері.

Так, відповідно до статті 149 Кримінального кодексу (КК) України [28] під торгівлею людьми розуміється: продаж чи інша оплатна передача людини.

Продаж – це договір (угода), відповідно до якої одна особа (продавець) передає обумовлену річ (в даному випадку – людину) у фактичну незаконну власність іншої особи (покупця), а остання зобов’язується сплатити за неї певну грошову суму, передбачену угодою сторін.

Втягнення у злочинну діяльність – це дії, пов’язані з безпосереднім психічним чи фізичним впливом на особу та вчиненні з метою викликати у неї прагнення взяти участь в одному з кількох злочинах [28].

Залучення в боргову кабалу – фактичне поставлення особи в стан повної рабської залежності іншої особи. Експлуатація такої особи триває до тих пір, поки вона не відпрацює свій «борг» [28].

Усиновлення чи удочеріння в комерційних цілях – це оформлення спеціальним юридичним документом встановлення батьківської опіки над дітьми позбавленими батьківського піклування, з метою подальшого їх використання для отримання доходів (у жебракуванні, занятті азартними іграми чи для подальшого укладення щодо них угод пов’язаних з фактичною передачею права власності) [13].

Сексуальна експлуатація – це іще один з видів експлуатації праці людини, зокрема в галузі проституції чи в суміжних з нею сферах [6]. Міжнародна організація з міграції називає ріст попиту на слов’янських жінок “четвертою хвилею” жертв торгівлі людьми. Процедура здійснення торгівлі людьми з

метою сексуальної експлуатації, проходить кілька ланок, на кожній з яких дії здійснюються різними суб'єктами.

Першою ланкою в цьому процесі виступають вербувальники, тобто особи які «рекламують» прекрасні «місця роботи», заманюють в свої тенета неповнолітніх. Наступними виступають перевізники Вони відповідають за охорону «товару», забезпечують проходження митного контролю чи знаходять шляхи його уникнення. Третьою ланкою у цьому злочинному ланцюгу можна виділити сутенерів. Як правило, саме вони повинні роз'яснити жертвам їх обов'язки, контролювати процес їх експлуатації в сексуальній сфері, слідкувати за сплатою клієнтами винагороди та забезпечувати те, щоб їх «підопічні» не втекли з нічного клубу чи будинку розпусти [39]. Завершують цей ланцюг замовники. У більшості випадків це власники нічних клубів чи борделів. Саме вони і організують весь процес торгівлі людьми [39].

Іще однією прихованою формою рабства є усиновлення іноземцями, як форма торгівлі дітьми. 26 липня 1994 року був накладений мораторій на усиновлення українських дітей-сиріт іноземними громадянами. Це було пов'язано з виявленням у цей період випадків масового незаконного усиновлення в Україні. Початок вивчення торгівлі людьми в нашій країні припадає саме на 1994-1998 рр. [35]. Структуру організації дій по торгівлі дітьми з метою усиновлення іноземцями [27], спираючись на факти, можна представити так:

1) «вербувальники» – переважно це посадові особи, які мають безпосередній доступ до інформації про дітей сиріт. Саме вони і «виставляють товар на продаж»;

2) «посередники» – це переважно колишні директори дитячих будинків, в їх обов'язки входить: виявити дітей, які можуть бути замовлені, «узгодити» цей список з місцевою владою і адміністрацією дитячих закладів і доповісти про це організації, що займається торгівлею дітьми;

3) «торговці» – це організації чи окремі особи, які займаються торгівлею

дітьми. Ці особи організують торгівлю дітьми, підбирають посередників, розпоряджаються отриманим «товаром». Слідству майже ніколи не вдається вийти на організаторів всеукраїнського бізнесу на немовлятах. Вони завжди захищені сіткою корумпованих зв'язків з представниками державної влади. Іноді, у цьому злочинному ланцюгу присутній так званий «перевізник» – стороння особа, яка за плату перевозить дітей за кордон – до держави-реципієнта [30]. За деякими даними продаж немовлят іноземцям – справа надзвичайно прибуткова, кожна дитина обходилась іноземцям від 20 до 50 тис. доларів США (враховуючи «заробітну плату» всіх учасників).

Торгівлю людьми, залежно від мети [32] можна поділити на:

- 1) торгівлю жінками і дітьми з метою використання їх в сексуальних цілях;
- 2) торгівля людьми з метою експлуатації їх праці;
- 3) торгівля людьми з метою залучення в боргову кабалу;
- 4) торгівля людьми з метою використання у збройних конфліктах;
- 5) торгівля з метою втягнення у злочинну діяльність;
- 6) торгівля дітьми з метою усиновлення (удочеріння) в комерційних цілях.

Тож, як бачимо, механізм здійснення торгівлі людьми, має чимало видів злочинної діяльності у даній сфері.

2.2. Законодавчі засади захисту людей від потрапляння в рабство

Українське законодавство сьогодні має певну нормативну базу, котра дозволяє боротися із проблемою торгівлі людьми загалом. Відповідно до вищенаведених напрямків суспільного реагування на торгівлю людьми українську законодавчу базу складають такі основні джерела [29].

Перший напрям: а) Кримінальний кодекс України (ст. 149); б) Програма запобігання торгівлі жінками та дітьми (затверджена постановою КМ № 1768 від 25 вересня 1999 р.); в) Закон України «Про протидію торгівлі людьми». Другий напрям: а) Конституція України (ст. 29); б) Кримінальний Кодекс України (ст. 146, 447); в) Указ президента України № 20/2001 від 18 січня 2001

року «Про додаткові заходи щодо запобігання зникненню людей, удосконалення взаємодії правоохоронних та інших органів виконавчої влади в їх розшуку». Третій напрям: а) Кримінальний кодекс України (ст. 331, 332); б) Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21 січня 1994 р. (ст. 2, 10). Четвертий напрям: а) Конституція України (ст. 28, 52); б) Основи законодавства про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р. (ст. 46, 47); в) Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 16 липня 1999 р.; г) Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р.; д) Порядок передачі дітей, які є громадянами України, на усиновлення громадянам України та іноземним громадянам і здійснення контролю за умовами їх проживання у сім'ях усиновителів. Затверджений постановою КМ № 775 від 20 липня 1996 р.

До березня 1998 року в правовому полі України був відсутній такий вид злочину, як торгівля людьми. Саме тоді, Кримінальний кодекс України було доповнено статтями, які стосуються покарання за незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) та за торгівлю людьми.

Стаття 124 КК «Торгівля людьми» передбачала відповідальність за заволодіння людиною, пов'язане з переміщенням особи через державний кордон України або без такого для подальшого продажу або іншої передачі з метою сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, втягнення в злочинну діяльність, залучення в боргову кабалу, усиновлення в комерційних цілях, використання у збройних конфліктах, експлуатація її праці. Президент України підписав цей Закон 13 квітня 1999 року [3].

На сьогодні, новий Кримінальний кодекс є найбільш сучасним та дієвим джерелом, спрямованим на боротьбу із торгівлею людьми та супутніми явищами в Україні. У ст. 149 Кримінального кодексу закріплено три самостійні форми злочину: «продаж людини, інша оплатна передача людини та здійснення стосовно людини будь-якої іншої незаконної угоди (крім продажу та іншої оплатної передачі)» [3].

Боротьбі зі злочинним використанням людини присвячено дуже велику кількість статей. Це такі статті як: «незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння)» (ст. 169 КК), «створення або утримання місць розпусти» (ст. 302 КК), «примушування чи втягнення у заняття проституцією» (ст. 303 КК), «втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність» (ст. 304 КК) та «експлуатація дітей» (ст. 150 КК). Більшість названих статей є новими для кримінального законодавства, інші, крім Кримінального кодексу, законодавчі акти, як правило, декларують захист певних прав громадян [28].

Велика кількість прав та свобод людини чи інтересів держави, котрі порушуються у процесі вчинення торгівлі людьми, обумовлює дуже широкий спектр напрямків суспільного реагування на поширення цього явища та вимагає від суспільства комплексного підходу до боротьби з цією проблемою.

2.3. Суб'єкти діяльності щодо протидії торгівлі людьми в Україні

Робота щодо протидії торгівлі людьми є одним із пріоритетних напрямів у діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Офісом Уповноваженого з прав людини проводиться досить велика робота щодо виявлення фактів торгівлі дітьми та порушення прав дітей в цілому, надається допомога в поверненні на Батьківщину українським жінкам, що постраждали від торгівлі людьми, а також здійснюється допомога в поверненні в Україну потерпілим від торгівлі людьми чоловікам [43].

Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту здійснює практичну роботу з населенням, зокрема з потерпілими від торгівлі людьми, шляхом співпраці з неурядовими організаціями та центрами соціальних служб для молоді [11].

Роль Міністерства соціальної політики у запобіганні торгівлі людьми полягає в наданні профорієнтаційних послуг та організації професійного навчання безробітних, особливо молоді, здійсненні контролю за посередницькою діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності з

працевлаштування за кордоном, роботою туристичних фірм та шлюбних агенцій тощо [13].

Міністерство охорони здоров'я є одним із найважливіших державних органів з надання соціальної допомоги потерпілим [11]. Міністерство освіти і науки України залучене переважно до превентивної роботи серед молоді. Проте МОН, зокрема відділ інтернатних закладів, може залучатися до соціальної роботи з потерпілими у випадках торгівлі дітьми.

Регулярно проводяться семінари з проблеми на базі Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти з залученням фахівців Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда-Україна» [12].

Міністерство внутрішніх справ України є одним із головних реалізаторів державної політики в галузі протидії торгівлі людьми. Координацію цієї роботи покладено на спеціалізовані підрозділи боротьби із злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми [14].

Державна прикордонна служба України надає допомогу в поверненні громадянам України, які стали жертвами торгівлі людьми; забезпечує розшук зниклих за кордоном, та реабілітації жертв торгівлі людьми.

Серед головних завдань Міністерства закордонних справ України: захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном та облік громадян України, які постійно або тимчасово проживають за кордоном [12].

Відповідно до Консульського статуту України до обов'язків Консула України в зарубіжній державі входять: ведення обліку громадян України, які постійно проживають або тимчасово перебувають у його консульському окрузі; здійснення нагляду за станом утримання та виховання дітей-громадян України, усиновлених іноземними громадянами, до досягнення ними 18-річного віку.

Неурядовим організаціям з огляду на їх природу властиві свобода вираження думок, що в певних умовах дає їм змогу вирішувати завдання, які не можуть вирішувати уряди і міжурядові організації [3].

Використовуючи положення міжнародних документів, неурядові організації можуть здійснювати тиск на національні уряди з метою дотримання прав громадян, перегляду національного законодавства та приведення його положень у відповідність до міжнародних норм. Останнім прикладом такого лобіювання у цій сфері може бути ратифікація Україною (лютий 2004 р.) Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та двох протоколів до неї, одним з яких є «Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї» [32].

Значна кількість неурядових організацій становлять розвинену мережу неурядових організацій національного та регіонального рівнів, які працюють у напрямі запобігання торгівлі людьми та надання допомоги потерпілим. Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда-Україна»; «Школа рівних Можливостей»; «Віра. Надія. Любов» (Одеса); «Відродження нації» (Тернопіль); «Веста» (Ужгород); «Жіноча громада» (Харків); «Любисток» (Миколаїв); «Прогресивні жінки» (Вінниця) [3]. Напрями роботи центрів комплексні: організація роботи «гарячої лінії»; проведення досліджень з проблем насильства стосовно жінок; просвітницька діяльність серед молоді; видання бюлетенів, листівок з проблем запобігання торгівлі людьми та їх розповсюдження серед українського жіноцтва; проведення семінарів, робочих секцій, конференцій; співпраця з працівниками державних структур з метою формування національної програми дій щодо запобігання торгівлі жінками в Україні; співпраця з посольствами зарубіжних держав в Україні та українськими посольствами за кордоном; співпраця з урядовими та неурядовими організаціями в Україні та за кордоном [3].

Який би напрям роботи неурядової організації не взяти, його ефективне впровадження потребує скоординованих зусиль та взаємодії з органами державної влади.

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА З ВИЯВЛЕННЯ НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНИХ ФОРМ РАБСТВА ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

3.1. Опис виконання програми дослідницької роботи на різних етапах дослідження

В процесі вивчення проблеми торгівлі людьми, з метою виявлення найбільш поширених форм рабства, а також участі суб'єктів у сфері боротьби з торгівлею людьми було проведено аналітико-дослідницьку роботу в умовах недержавної організації що безпосередньо займається зазначеною проблемою. Дослідження проводилось згідно нижче зазначеної дослідницької програми.

Опис етапів дослідження. Дослідницька робота тривала 2 роки (2015-2017) й відповідно, була розподілена на декілька етапів, кожен з яких передбачав виконання певних завдань. *Перший етап* – розробка опитувального листа для експертного опитування. *Другий етап* – опитування працівників організації, яке проходило за розробленою автором анкетною (додаток А). Вона містить 12 запитань закритого, відкритого та шкального типів, завдяки відповідям на які, виявилось можливим відслідкувати основні форми торгівлі людьми які існують в Україні та Миколаївській області зокрема, форми й методи соціальної реабілітації постраждалих та профілактичні заходи щодо потрапляння в рабство. *На третьому етапі* проведено контент-аналіз реальних історій ідентифікованих потерпілих від торгівлі людьми та участь різних суб'єктів допомоги постраждалим. *Четвертий етап* передбачав роботу пов'язану з обробкою зібраної інформації та оформленням її у відповідний звіт.

Мета емпіричного дослідження: виявити найбільш поширені форми рабства в Україні та зокрема в Миколаївській області, дослідити основні методи профілактики потрапляння в рабство та методи роботи з жертвами работоргівлі різним суб'єктами у сфері боротьби з торгівлею людьми

Завдання дослідження: 1) розробити інструментарій для проведення експертного опитування; 2) провести опитування експерта; 3) зібрати емпіричний матеріал для проведення аналізу й контент-аналізу реальних історій ідентифікованих потерпілих від торгівлі людьми щодо участі різних суб'єктів допомоги та протидії торгівлі людьми; 4) обробити та проаналізувати отримані дані; 5) зробити висновки та виявити шляхи оптимізації роботи суб'єктів діяльності з протидії торгівлі людьми.

Об'єкт емпіричного дослідження. Оскільки емпіричне дослідження проводилось два роки поспіль з метою глибинного аналізу, воно мало два об'єкти. Так, під час першого дослідження (2015-2016 р.р.), об'єктом дослідження був обраний фахівець-експерт недержавної організації по роботі з протидії торгівлі людьми. Під час другого дослідження (2016-2017 р.р.) об'єктом дослідження виступили ідентифіковані постраждалі від торгівлі людьми.

Предмет емпіричного дослідження. Відповідно до особливостей проведення, предмет емпіричного дослідження також подвоївся в залежності від етапу дослідження. Так, в першому дослідженні предметом було виявлення форм торгівлі людьми та основних причин потрапляння до рабства, а в другому дослідженні – ступінь участі різних суб'єктів протидії торгівлі людьми.

Робочими гіпотезами дослідження виступили наступні припущення.

1. Найбільш поширеними формами рабства є сексуальна експлуатація жінок та дітей.
2. Другою за частотою причиною торгівлі людьми є примусова праця.
3. Відсоток торгівлі жінками та дітьми значно перевищує відсоток торгівлі чоловіками.
4. Основними суб'єктами протидії торгівлі людьми є урядові та державні організації.

Експериментальна база дослідження – Миколаївський благодійний фонд “Любисток”

Методи збору інформації. Для збору первинної соціологічної інформації застосовувався метод **експертного опитування**. Для збору вторинної

соціологічної інформації було використано методи **аналізу документів** та **контент-аналізу**. Опис методів збору інформації представлено в додатку Б.

Досліджувана сукупність визначалась відповідно специфіки проведеного емпіричного дослідження. Так, під час експертного опитування респондентом виступив фахівець Миколаївського благодійного фонду «Любисток». Згідно із правилами та особливостями проведення експертного опитування, репрезентації як такої у даному виді опитування не існує, коло осіб-експертів може бути вузьким. У даному випадку діють принципи досяжності експерта і його компетенції. Що стосується другого дослідження, користуючись логікою його проведення, було використано стихійний тип вибіркової сукупності. Цим методом користуються, коли генеральна і вибіркова сукупності за своїми обсягами достатньо великі. Генеральну сукупність визначаємо як «безкінечну», оскільки ми не знаємо дійсну кількість тих, хто став жертвою торгівлі людьми, адже, як відомо, офіційна статистична інформація не відображає реальної картини досліджуваної проблеми. При цьому, нема необхідності членувати вибірку на частини, оскільки з позицій нашого дослідження склад генеральної сукупності є досить однорідним.

Інструментарій: 1) опитувальний лист для експерта із зазначеної проблеми (додаток А); 2) письмові документи із змістом реальних історій ідентифікованих жертв торгівлі людьми, для проведення контент-аналізу (взято із джерел: [11], [37], [39], [40], [43], [44,] [46], [48], [17], [18], [36], [45], [47]) .

Отже, проведене емпіричне дослідження можна охарактеризувати наступними показниками. **За типом дослідницьких завдань:** стандартизоване – націлене на одержання статистичної інформації; глибинне – спрямоване на одержання пошукової інформації. **За рівнем компетентності респондентів:** експертне (інтерв'ю з експертом). **За процедурою проведення:** дослідження панельного (повторного, поглиблювального) типу, мета якого спрямована на вивчення трансформації певної проблеми протягом певного проміжку часу (від декількох місяців до двох років).

3.2. Аналіз емпіричного дослідження з виявлення найбільш поширених форм рабства на державному та регіональному рівнях та аналізу особливостей взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми

Дослідження з виявлення найбільш поширених форм торгівлі людьми на державному та регіональному рівнях проводилося в Миколаївському благодійному фонді «Любисток». У ході проведення дослідження були отримані результати, які були піддані подальшій обробці і детальному аналізу. Для цього було використано експертне опитування (опитувальний лист, додаток А), результати якого представлені в узагальненому вигляді в таблиці (додаток В). Проаналізувавши їх, маємо загальні висновки. Зупинимось на деяких із запитань. Так, на запитання «Наскільки актуальною є проблема торгівлі людьми для України?» експерт обрав відповідь «Дуже актуальною». Зі слів респондента, в середньому, щороку, в Україні виявляється близько 30 осіб (із дорослого населення) жертв работоргівлі. Що стосується Миколаївської області, то за період з 2006 по 2010 р.р. таких злочинів було здійснено – 55. Співвідношення кількості виявлених злочинів за якими порушувалися кримінальні справи, та кількості вироків суду за результатами судових розглядів наглядно зображено гістограмі (Рис. 3.1) та в таблиці (додаток Д).

Рис. 3.1. Співвідношення кількості виявлених злочинів в сфері торгівлі людьми та кількості вироків суду

На запитання «Чи можна стверджувати, що жителі конкретних регіонів (областей) України потрапляють в рабство найчастіше?» експерт відповів негативно, що означає про однакову небезпеку потрапляння в рабство для жителів усіх регіонів.

Питання «Які основні причини потрапляння українських громадян в рабство», експерт мав проранжувати по важливості: 1 – менш часто, 3 – найчастіше. Відповідь виявила такий результат: найчастіша причина – «віра в міф про краще життя», такі причини як: «безробіття на батьківщині» та «бажання заробити більше» зайняли однакові позиції (відповіді зображено графічно на гістограмі в додатку Е).

Ранжуванню підлягало і запитання «Оцініть (від 1 – найменше, до 4 – найбільше), які форми торгівлі людьми сьогодні є найбільш актуальними для нашої країни?». Так, всупереч існуючим суспільним установкам, найменший відсоток займає «секс-торгівля жінками», та однаково небезпечними виявилися «примусова праця дорослих», «торгівля дітьми для жебракування», «торгівля дітьми для сексуальної експлуатації та порноіндустрії» (Відповідь експерта також подано в гістограмі (додаток Ж). Аналізуючи данну відповідь, варто додати, що на території Миколаївської області спостерігаються різноманітні групи ризику. До першої з них належать жінки віком від 18 до 35 років із віддалених населених пунктів, із низьким рівнем освіти та грамотності. Дана група в переважній більшості потрапляє до рук вербувальників, а в подальшому – експлуататорів з метою застосування їх в низькокваліфікованій роботі. До другої групи відносяться молоді дівчата приємної зовнішності з прагненням до безтурботного заможного життя через певні обмеження матеріального характеру. До цієї групи також відносяться випускники інтернатних закладів. Неочікуваним виявився той факт, що від трудової експлуатації чоловіки потерпають не менше за жінок, яких інтенсивно використовують на будівництві, суднобудівництві та інших важких некваліфікованих роботах, та серед тих судових справ які розслідувалися у сфері торгівлі людьми,

постраждалими виявляються саме жінки, щодо чоловіків, то вони воліють не скаржитись в правоохоронні органи про те що стали жертвами работоргівлі, й навіть усіляко це приховують. На думку спеціаліста, до значної групи ризику в контексті торгівлі людьми входять бездоглядні діти, батьки яких пиячать, або заробляють гроші на сезонних роботах чи за кордоном.

На прохання проранжувати ситуації що передують потраплянню в рабство (питання №4), експерт зазначила, що усі вказані ситуації в однаковій мірі є небезпечними і їх частота має високий ступінь, а саме:

- пропозиція тимчасово (під час відпустки чи канікул) підзаробити на сезонних сільськогосподарських роботах чи іноземних підприємствах;
- поїздка за кордон працювати без договору чи трудової візи;
- пропозиція прийняти участь в кастингах моделей, конкурсів краси тощо;
- шлюбні агентства пропонують кандидатуру чоловіка-іноземця, який хоче одружитися з дівчиною слов'янської національності.

На прохання проранжувати причини найчастішого потрапляння в рабство дітей та неповнолітніх (від 1 – найменше, до 5 – найчастіше) відповіді експерта розташувались таким чином (гістограма рис. 3.4.)

Рис. 3.4. Найчастіші причини потрапляння дітей в рабство

Отже, бачимо жахливу картину, де поруч із злочином викрадення оманливими шляхами дітей з інтернатних закладів знаходиться злочин які чинять власні батьки проти рідних дітей примушуючи їх жебракувати і навіть відомий випадок намагання продати власну дитину батьками. А от випадків усиновлення дитини іноземцями в комерційних цілях на Миколаївщині не траплялось.

З метою поглиблення вивченості даної проблеми, через один рік було проведено доповнююче дослідження, під час якого, об'єктом було обрано ідентифікованих постраждалих від торгівлі людьми. Оскільки інформація про зазначених клієнтів в соціальних службах є суворо конфіденційною, а у правоохоронних органах постраждалі нерідко ще й знаходяться під захистом як свідки, єдиним адекватним методом дослідження даної проблеми виявився аналіз та контент-аналіз документів.

Процедура контент-аналізу полягає в алгоритмізованому виділенні в тексті певних елементів змісту, та класифікації виділених елементів у відповідності з концептуальною схемою, наступним їх підрахунком і якісним представленням результатів. Єдиним елементом змісту який нам потрібно було виділити та підрахувати – згадування в текстах, суб'єктів протидії торгівлі людьми, тобто ті організації, які допомогли врятуватись із рабства та проводять профілактичну роботу в даному напрямі. Отже, процедура була наступною.

Для аналізу, по-перше, були підібрані тексти [11], [37], [39], [40], [43], [44], [46], [48] із реальними історіями постраждалих від работоргівлі людей з виділенням в цих історіях суб'єктів (органів, установ, служб) які допомогли їм вирватись із рабства. По друге, були використані офіційні звіти щодо протидії торгівлі людьми [17], [18], [36], [45], [47] в яких також були використані дані, які нас цікавили (результати опитувань молоді щодо організацій які надають їм інформацію щодо запобігання потрапляння в рабство, статистичні дані щодо тих суб'єктів які здійснюють реальну профілактичну роботу щодо явища торгівлі людьми). Результати даної роботи зображені в гістограмі (Рис. 3.5.)

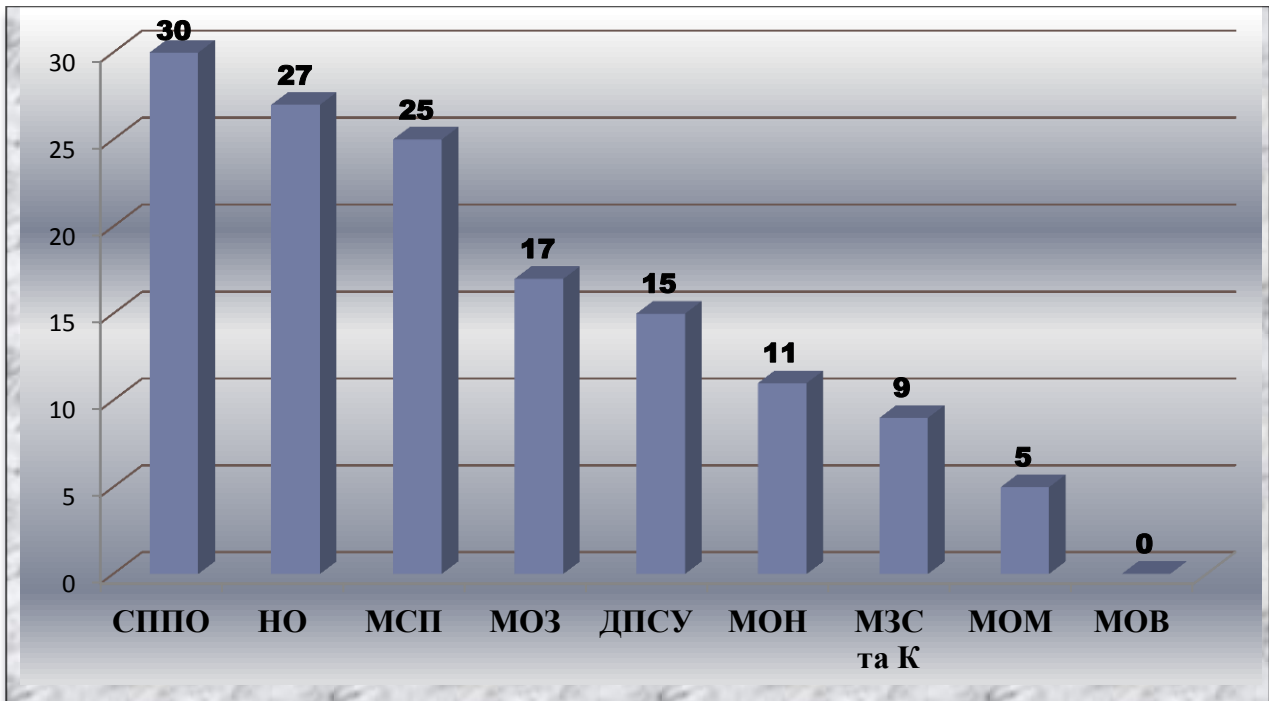

Рис. 3.5. Результати контент-аналізу щодо суб'єктів які здійснюють протидію торгівлі людьми

Умовні скорочення що були використані в діаграмі:

СППО – Спеціалізовані підрозділи правоохоронних органів;

НО – Неурядові організації;

МСП – Міністерство соціальної політики;

МОЗ – Міністерство охорони здоров'я;

ДПСУ – Державна прикордонна служба України;

МОН – Міністерство освіти і науки України;

МЗС та К – Міністерство закордонних справ та консульства.

МОМ – Міжнародна організація міграції;

МОВ – Місцеві органи влади.

Отже, проаналізуємо ці дані. Як бачимо, основним суб'єктом з протидії торгівлі людьми є спеціалізовані підрозділи правоохоронних органів. Майже всі об'єкти які опинилися в рабстві, вказували на те, що допомогу вони отримали від правоохоронних органів. Але, не обійшлося без несподіванки. Три респондента, вказали на те, що вони зіштовхнулись із тим, що представники правоохоронних органів були зв'язані із злочинними угрупованнями які

займались торгівлею «живим товаром». Серед цих об'єктів, один – постраждалий із Казахстану, інші два – із України.

Наступним по частоті згадування щодо протидії торгівлі людьми є Недержавні організації. Саме недержавні організації є тими суб'єктами, які реалізують свої завдання і стосовно тих хто є постраждалим, так і в напрямку профілактики цього страшного явища.

Третім по частоті згадування були організації, які знаходяться в підпорядкуванні Міністерства соціальної політики (державні служби зайнятості, центри соціально-психологічної реабілітації, кризові центри, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді тощо). Цей результат свідчить про те, що установи та організації які підпорядковані зазначеному міністерству виконують свою функцію щодо запобігання потрапляння в рабство.

Четверту сходинку посіли організації та фахівці підпорядковані міністерству охорони здоров'я. Звісно їх згадували переважно постраждалі, оскільки лікарі, психотерапевти, психологи – це ті фахівці, які часто надають допомогу людям після звільнення із рабства.

На п'ятому місці знаходиться державна прикордонна служба України, її фахівців також досить часто згадували люди, яких разом із правоохоронними органами звільняли із секс-рабства, або примусової праці й відповідно, допомагали потрапити в рідну країну.

На шостій сходинці знаходяться організації підпорядковані міністерству освіти й науки України які працюють виключно в напрямку профілактики і як бачимо, респонденти не дуже високо оцінили їх роботу.

Сьому та восьмі позиції зайняли такі організації як Міністерство закордонних справ та консульства й міжнародна організація міграції, які також працюють переважно із постраждалими від работоргівлі.

А що стосується місцевих органів влади, жоден із постраждалих респондентів не вказав на них як на суб'єкт який здійснює хоч якусь роботу з протидії торгівлі людьми.

Таким чином, проведене емпіричне дослідження засвідчило результати які були передбачені нами у гіпотезі, а саме: припущення про те, що найбільш поширеними формами рабства є сексуальна експлуатація жінок та дітей – підтвердилась частково, оскільки за рангом сексуальна експлуатація жінок виявилася не найбільш поширеною формою рабства на відміну від інших. Що стосується дитячої сексуальної експлуатації, то відсоток цієї форми рабства є досить високим і це вражає. Наступним гіпотетичним припущенням було те, що другою за частотою причиною торгівлі людьми є примусова праця – ця гіпотеза підтвердилась повністю. Щодо третьої робочої гіпотези, яка полягала в припущенні що відсоток торгівлі жінками та дітьми значно перевищує відсоток торгівлі чоловіками, то його не вдалось поки що перевірити повністю із-за неможливості простежити динаміку торгівлі чоловіками, як було зазначено вище, чоловіки не активно звертаються за допомогою до правоохоронних органів з подібними заявами намагаючись приховати факти перебування в рабстві. Четверта гіпотеза, яка полягала у припущенні, що основними суб'єктами протидії торгівлі людьми є урядові та державні організації підтвердилась частково, оскільки результат контент-аналізу засвідчив основним суб'єктом протидії торгівлі людьми – спеціалізовані підрозділи правоохоронних органів, а другим по значимості суб'єктом респонденти визначили саме недержавні організації.

3.3. Шляхи оптимізації роботи суб'єктів діяльності з протидії торгівлі людьми

Проведене дослідження дозволило зробити висновки щодо шляхів оптимізації роботи суб'єктів діяльності з протидії торгівлі людьми. В процесі дослідження, було з'ясовано, що в цілому, діяльність Миколаївських державних структур, спрямована на попередження торгівлі людьми, заслуговує позитивної оцінки. Відкритим залишається питання виховання свідомості населення до належного рівня самозахисту при зіткненні зі спробами залучення

до процесу торгівлі людьми. Виходячи із формули «проінформований – озброєний», одним із дієвих варіантів протидії торгівлі людьми, є масова інформаційна робота на усіх рівнях розвитку людини, починаючи із початкової школи.

Завдання професійної та трудової зайнятості представників групи ризику, є важливим процесом в організації соціальної профілактики торгівлі людьми, бо причиною пошуку роботи за кордоном є відсутність високооплачуваної роботи.

Важливою проблемою є ідентифікація потерпілих від торгівлі людьми в суспільстві та надання їм реінтеграційної допомоги.

В місті Миколаєві до виконання заходів із протидії торгівлі людьми, із громадських організацій задіяний лише Миколаївський благодійний фонд «Любисток». Спостерігається надто низька активність місцевих органів влади в протидії торгівлі людьми, незадовільний стан сприяння правоохоронним органам в виконанні покладених на них завдань. Відсутній ефективний механізм взаємодії правоохоронних органів з іншими державними структурами в сфері протидії торгівлі людьми.

Необхідно налагодити цілодобову роботу спеціальної «гарячої лінії» з протидії торгівлі людьми в УМВС України (в Миколаївській області поки що її не існує) та забезпечити телефонне консультування психологом, юристом, соціальним працівником.

Бажано вжити заходи щодо облаштування у Миколаєві притулку для жінок, які потрапили в кризові ситуації (сьогодні такий функціонує тільки один в області) і потерпіли від торгівлі людьми.

Чинна система надання допомоги жертвам торгівлі людьми в основному фінансується міжнародними організаціями, зокрема Міжнародною організацією міграції У зв'язку з цим необхідно вирішити питання щодо забезпечення державних структур відповідними кадрами та належним фінансуванням.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено теоретичне узагальнення і сучасний аналіз проблеми торгівлі людьми. В результаті проведеної роботи було досягнуто поставленої мети: виявити основні форми сучасного рабства, дослідити взаємодію суб'єктів протидії торгівлі людьми.

1. Проаналізовано основні поняття досліджуваної теми, основними серед яких є: «рабство», «торгівля», «людина», «суб'єкт». Було з'ясовано, що: «торгівля людьми» визначається як протизаконна торгівля людськими істотами в цілях комерційної сексуальної експлуатації або примусової праці.

2. Дослідивши розвиток работоргівлі в історії людства, було з'ясовано, що рабство виникло в доісторичні часи з переходом до відтворюючого господарства. Рабство поступово зникає однак, процес його витіснення розтягнувся на кілька століть.

3. Законодавча база щодо проблеми торгівлі людьми є ґрунтовною, як на міжнародному так і на вітчизняному рівнях. Однією з перших спроб запобігти торгівлі людьми була декларація, прийнята на Віденському конгресі 1815 р. Увагу міжнародної громадськості торгівля людьми, особливо жінками, привертає в кінці XIX – початку XX ст. у зв'язку із загрозливим поширенням цього явища. Основними нормативними документами в Україні є: Кримінальний кодекс України, Програма запобігання торгівлі жінками та дітьми, Закон України «Про протидію торгівлі людьми» тощо.

4. Основними видами торгівлі людьми є: сексуальна експлуатація людини, використання її в порнобізнесі, втягнення у злочинну діяльність, залучення в боргову кабалу, усиновлення (удочеріння) в комерційних цілях, використання у збройних конфліктах, експлуатація її праці. Основними причинами потрапляння в рабство є: глобалізація економіки і підвищення трудової мобільності населення; ріст попиту на послуги сексуального характеру в розвинутих країнах; високий рівень безробіття і поступове збільшення числа дітей-сиріт та соціальних сиріт.

5. Суб'єктами діяльності щодо протидії торгівлі людьми в Україні є ряд організацій з питань профілактики та боротьби по торгівлі людьми. Серед державних – ряд міністерств та державних служб, серед яких: міністерство внутрішніх справ України, державна прикордонна служба України, міністерство соціальної політики тощо. Серед недержавних, найбільш ефективною організацією протягом багатьох років залишається Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда-Україна», «Спілка жінок України», «Школа Рівних Можливостей» та організації що діють на регіональних рівнях: «Любисток» (Миколаїв); «Віра. Надія. Любов» (Одеса); «Веста» (Ужгород).

6. В результаті проведеної науково-дослідної роботи було перевірено чотири робочі гіпотези. Так, перша гіпотеза щодо сексуальної експлуатації жінок підтвердилась частково, що стосується дитячої сексуальної експлуатації, то відсоток цієї форми рабства є досить високим. Друга гіпотеза, щодо примусової праці як другої за частотою причиною торгівлі людьми – підтвердилась. Щодо третьої робочої гіпотези, яка полягала в припущенні що «відсоток торгівлі жінками та дітьми значно перевищує відсоток торгівлі чоловіками» – підтвердилась частково. Четверта гіпотеза «основними суб'єктами протидії торгівлі людьми є урядові та державні організації» – підтвердилась також частково

7. Проведене дослідження дозволило також зробити висновки щодо шляхів оптимізації роботи суб'єктів діяльності з протидії торгівлі людьми, основними з яких є: поширення правової інформації з питань торгівлі людьми; усунення перешкод, які виникають при судових розглядах кримінальних справ в сфері торгівлі людьми; покращення інформованості населення про діяльність держави у цій сфері; запровадження ефективних механізмів координації діяльності та співпраці між державними структурами та громадськими організаціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анненкова Л. Торгівля людьми – проблема сьогодення [Текст]: виховний захід / Л. Анненкова // Шкільний світ. – 2008. – №40. – С. 10.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. К., ІРПНЬ. ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Возна Т. Діяльність неурядових організацій щодо запобігання торгівлі людьми і надання допомоги потерпілим від неї та їх правовий статус в Україні [Текст] / Т. Возна // Історія в школі. – 2005. – №7/8. – С. 54-58.
4. Всемирная история: Учебник для вузов / под ред. Г.Б.Поляка, А.Н.Марковой. – М.: ЮНИТИ, 2000. – 496 с.
5. Всесвітня історія: Навч. посіб. / Б.М.Гончар, М.Ю.Козицький, В.М.Мордвінцев, А.Г.Слюсаренко. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 359 с.
6. Гайдук С. Работоргівля в третьому тисячолітті [Текст] / С.Гайдук // Берегиня. – 2008. – №4. – С. 55-59.
7. Где в мире больше всего рабов: принудительный труд на планете в 6 картах [Електронний ресурс] // Режим доступу: [http:// apparat.cc / world / slavery-maps /](http://apparat.cc/world/slavery-maps/).
8. Декларация держав о прекращении торгова неграми от 27-го января (8-го февраля) 1815 г. [Електронний ресурс] // Собрание трактатов и конвенций, заключенных Россией с иностранными державами: Трактаты с Австрией. 1815-1849. Т. 4: Ч. 1. Составил Ф.Мартенс. – СПб.: «Типография Министерства Путей Сообщения» (А. Бёнке), 1876. – С. 493-500. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://lawlibrary.ru/izdanie47757.html>.
9. Декларация про викорінення насильства проти жінок від 20 грудня 1993 р. // Нелегальна міграція та торгівля жінками у міжнародно-правовому контексті (у двох книгах). Книга друга. Частина 3 / За ред. Ю.С.Шемшученка. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, Київський ун-т права, Нац. акад. внутр. справ України, 2001. – С. 163-168.

10. Дополнительная конвенция об упразднении рабства, работорговли и институтов и обычаев, сходных с рабством от 7 сентября 1956 г. // Україна в міжнародно-правових відносинах: Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога. Кн. 1. Упорядники: В.Л. Чубарєв, А.С. Мацко. – К.: Юрінком, 1996. – С. 136-143.

11. Женщины, вырвавшиеся из сексуального рабства, иногда попадают туда вновь [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://rus.azattyq.org/a/prostitutsia_devushki_rabstvo_sutenersha_kazakhstan_regiony/24412022.html.

12. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>.

13. Запобігання торгівлі людьми: взаємодія органів державної влади, міжнародних та неурядових організацій / [Ю.М.Галустян, Т.О.Дорошок М.І.Дебелюк та ін.] – К. : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 267 с.

14. Запобігання торгівлі людьми: інформаційно-методичні матеріали [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://ib.znaimo.com.ua/docs/208/index-32234.html?page=5>.

15. Запобігання торгівлі людьми: Навч.-метод. посібник / Вид. третє, доп. і виправ. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. – 137 с.

16. Захаров Є. Недержавні організації в Україні та їх взаємостосунки з органами влади [Електронний ресурс] / Права людини в Україні. Інформаційний портал харківської правозахисної групи. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://khp.org/index.php?id=1084631241>.

17. Звіт про впровадження Україною Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми // Перший раунд оцінювання. Прийнято 4 липня 2014 року. Опубліковано 19 вересня 2014 року [Електронний ресурс] // Режим доступу: mlsp.kmu.gov.ua/document/167535/zvit.doc.

18. Звіт про діяльність відділу протидії торгівлі людьми Департаменту гендерної політики та оздоровлення дітей Міністерства соціальної політики України за 2013 рік [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://>

[www.mlsp.gov.ua / labour / control / uk / publish / article;jsessionid=0FDCE123F4375DF1A303CF6C625E0048.app1?art_id=157568&cat_id=160722](http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article;jsessionid=0FDCE123F4375DF1A303CF6C625E0048.app1?art_id=157568&cat_id=160722).

19. История Древнего Востока: Учеб. для студ. вузов, обучающихся по спец. «История» / А.А.Вигасин, М.А.Дандамаев, М.В.Крюков и др.; под ред. В.И.Кузицина. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Высш. шк., 2001. – 462 с.

20. История Древнего Рима: Учеб. для вузов по спец. «История» / В.И.Кузицин, И.Л.Маяк, И.А.Гвоздева и др.; под ред. В.И.Кузицина. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Высш. шк., 2001. – 383 с.

21. История Древней Греции: Учеб. пос. / Ю.В.Андреев, Г.А.Кошеленко, В.И.Кузицин, Л.П.Маринович; Под ред. В.И.Кузицина. – 3-е изд., перераб и доп. – М.: Высш. шк., 2001. – 399 с.

22. История Китая с древнейших времен до наших дней. М., «Наука», 1974.

23. История средних веков в ее писателях и исследованиях новейших ученых / М. Стасюлевич. Т. 1,2, 3. СПб., 1886.

24. Источниковедение истории Древнего Востока. М., «Высшая школа», 1984.

25. Как организовать работу телефона доверия по предотвращению изменениями, внесёнными Протоколом от 7 декабря 1953 г. // Україна в міжнародно-правових відносинах: Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога. Кн. 1. Упорядники: В.Л.Чубарев, А.С.Мацко. – К.: Юрінком, 1996. – С. 131-135.

26. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2001. – № 2. – С. 255-273.

27. Кримінальний кодекс України [Текст]: // Офіційний вісник України. – 2006.– № 9. – Ст. 149.

28. Кримінальний кодекс України [Текст]: від 5 квітня 2001 року. / Офіційне видання. Прийнятий сьомою сесією Верховної Ради України третього скликання А,С,К. Київ – 2002. – 224 с.

29. Левченко К., Шваб І. Визначення статусу «особа, потерпіла від торгівлі людьми» // Вісник Національного університету внутрішніх справ. 2004.– № 14. – С. 42-45.

30. Левченко К.Б. Соціальна профілактика торгівлі людьми: навчально-методичний посібник / К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної .– К.: ТОВ. «Агентство «Україна», 2007. – 196 с.

31. Левченко К.Б. Торгівля людьми: міф чи реальність? [Текст] / К.Б.Левченко, Л.Г. Ковальчук // Безпека життєдіяльності. – 2007. – №9. – С. 6-7.

32. Луценко Є., Матіяшек Л., Сканлан Ш., Шваб І. Торгівля людьми в Україні: оцінка заходів, спрямованих на протидію.– Київ, 2004. – 96 с.

33. Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда Україна» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://la-strada.org.ua/>.

34. Міжнародний захист прав і свобод людини. Збірка документів. М., 1990.

35. Моніторинг виконання Державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 року. Миколаївська область / за заг. ред. К.Б. Левченко. Міжнарод. жіноч. право-захис. центр «Ла Страда-Україна» – К: Україна, 2010. – 32 с.

36. ООН: в мире сей час рабов больше, чем за всю историю человечества [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ru.tsn.ua/svit/oon-v-mire-seichas-rabov-bolshe-chem-za-vsyu-istoriyu-chelovechestva.html>.

37. Протидія торгівлі людьми: законодавчі та нормативні акти зарубіжних країн: інформ.-аналіт. довід. – Х. : Вид-во ХНУВС, 2003. – 228 с.

38. Рабство [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.

39. Секс-рабство. Жуткие истории о поколении потерянных девушек [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.vlasti.net/news/25963>.

40. Словник-довідник із соціальної роботи: Навчальний посібник / Упор. М.М. Букач, Н.В. Клименюк; В.В. Горлачук за ред. М.М. Букача. – Миколаїв: ФОП Швець В.Д., 2015. – 384 с.

41. Соглашение о принятии административных мер для пресечения торга женщинами, подписанное в Париже 18 мая 1904 г. [Электронный ресурс] // Собрание важнейших трактатов и конвенций, заключенных Россией с иностранными державами (1774 – 1906)/ Введ. и прим. В.Н. Александренко. – Варшава, Типографія Варшавського Учебного Округа. – 1906 – С. 310-312. [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://lawlibrary.ru/article1119277.html>.

42. Социальная работа по предупреждению торговли людьми и оказанию помощи потерпевшим / Е.Б. Левченко, И.Н. Трубавина, Т.О. Дорошок и др. – К.: Украинский институт социальных исследований, 2001. – 198 с.

43. Торговля людьми [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

44. Торговля людьми в Україні: оцінка заходів, спрямованих на протидію. – Київ, 2004. – 56 с.

45. Хачко Н. Трудовое и сексуальное рабство. Истории об украинцах – жертвах торговли людьми [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://old.atn.ua/newsread.php?id=33013>.

46. Черняк Ю. Правила міжнародного співробітництва у сфері захисту дітей (на матеріалах Гаазької Конвенції 1996 р.) [Текст] / Ю.Черняк // Право України. – 2008. – № 5. – С. 92-98.

47. Черткова О.В. Жіноча секс-індустрія як соціальна проблема [Текст]: наукова робота ліцеїста / О.В. Черткова. – Суми, 2001. – 31 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитувальний лист

Шановний експерте!

Просимо Вас взяти участь в опитуванні присвяченому аналізу проблеми «Торгівля людьми в Україні», яка вивчається в межах студентського наукового дослідження. Оберіть будь ласка відповідь, яка найбільше відбиває Вашу думку. Ваші відповіді будуть використані в узагальненому вигляді. Щиро дякуємо за співпрацю.

1. Наскільки актуальною є проблема торгівлі людьми для України?

- a) Дуже актуальною
- b) Не більш ніж для інших країн Європи
- c) Не актуальною

2. Чи можна стверджувати, що жителі конкретних регіонів (областей) України потрапляють в рабство найчастіше?

- a) Так
- b) Ні

3. Якщо на запитання №2 Ви відповіли «Так», то зазначте, який саме регіон (область) «лідидує» в потраплянні громадян в рабство? _____

4. Які основні причини потрапляння українських громадян в рабство (проранжуйте їх по важливості 1 – менш часто, 3 – найчастіше)?

	Безробіття на батьківщині
	Людина має роботу, але хоче заробити більше
	Віра людини в міф про гарне життя за кордоном

Інше _____

5. Оцініть (від 1 – найменше, до 4 – найбільше), які форми торгівлі людьми сьогодні є найбільш актуальними для нашої країни?

	Примусова праця дорослих людей
	Секс-торгівля жінками
	Торгівля дітей для жебракування
	Торгівля дітей для сексуальної експлуатації та порно-індустрії?

Інше _____

6. Який відсоток жителів Миколаївської області потрапили в рабство за останні 5 років?

чоловіків _____ жінок _____ дітей _____

7. Які технології (форми, методи, засоби) використовують спеціалісти для допомоги «жертвам» работоргівлі після їх звільнення?

8. Які форми роботи є найбільш дієвими для профілактики потрапляння в рабство?

9. Потраплянню в рабство як правило передують такі ситуації (проранжуйте їх від 1– найменше, до 4– найчастіше):

	Пропозиція тимчасово (під час відпустки чи канікул) підзаробити на сезонних сільськогосподарських роботах чи іноземних підприємствах
	Поїздка за кордон працювати без договору чи трудової візи?
	Пропозиція прийняти участь в кастингах моделей, конкурсів краси тощо
	Шлюбні агенства пропонують кандидатуру чоловіка-іноземця, який хоче одружитися з дівчиною слов'янської національності?

Інше _____

10. Як правило, дівчатам та молодим жінкам пропонують роботу за кордоном з пристойною оплатою (проранжуйте їх від 1– найменше, до 5– найчастіше):

	Офіціанткою
	Танцівницею
	Прибиральницею, покоївкою
	Доглядальницею за старою людиною
	Нанею по догляду за дитиною

Інше _____

11. Які причини найчастіше стають причиною потрапляння в рабство дітей та неповнолітніх (проранжуйте їх від 1– найменше, до 5 – найчастіше)?

	Батьки з неблагополучних сімей самі надають дітей для жебракування
	Усиновлення чи удочеріння дитини іноземцями в комерційних цілях
	Викрадення оманливим шляхом дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування із інтернатних закладів

Інше _____

12. Які запобіжні заходи треба обов'язково зробити від'їзжаючи за кордон ?

Дякуємо за Ваші відповіді!

Додаток Б

Опис методів збору емпіричної інформації

Експертне опитування – це дослідження, що проводиться з метою вирішення проблем, які потребують оцінок експертів чи компетентних осіб у певній сфері або висококваліфікованих фахівців. Експертів багато не буває, тому репрезентації як такої у даному виді опитування не існує, коло осіб-експертів може бути вузьким. Розмір вибірки визначається темою і завданнями. У даному випадку діють принципи досяжності експерта і його компетенції.

Особливості даного методу:

- мета експертного опитування полягає в отриманні необхідної інформації, відображеної в знаннях, думках і оцінках респондентів, які є компетентними особами, що мають глибокі знання про предмет або об'єкт дослідження та мають цінний практичний досвід у певній сфері;

- пошук тієї інформації, яка необхідна клієнту для прогнозування, прийняття важливого рішення, для формування стратегічних цілей, стану певного об'єкту чи галузі, і яка є тільки у людей, що професійно пов'язані з досліджуваною проблематикою або розбираються в специфічних питаннях;

- ретельного відбору учасників: тільки тих, хто цілком заслуговує статусу компетентної особи в даній області;

- робота з експертами може бути побудована у вигляді анкетування, простого інтерв'ю чи розмови-бесіди, фокусування в групі тощо.

Аналіз документів дає досліднику можливість побачити важливі сторони соціальної дійсності, допомагає виявити норми і цінності, притаманні суспільству, одержати відомості, необхідні для опису тих або інших соціальних структур і систем, простежити динаміку взаємодії між різними соціальними групами і окремими людьми. Під документом в соціології розуміють ті або інші джерела, які містять інформацію про соціальні факти і явища суспільного життя, про ті або інші соціальні суб'єкти, що функціонують в суспільстві.

Контент-аналіз, або науковий аналіз змісту тексту документа, – це метод дослідження, який застосовується в різних гуманітарних дисциплінах. Суть цього методу зводиться до того, щоб знайти такі ознаки, риси, властивості документа (наприклад, частота вживання певних термінів), які з необхідністю віддзеркалювали б певні суттєві сторони змісту. Отже, контент-аналіз – це метод якісно-кількісного аналізу масиву документів з метою одержання об'єктивної, систематизованої і узагальненої інформації про соціальну реальність. Процедура контент-аналізу полягає в алгоритмізованому виділенні в тексті певних елементів змісту, що цікавить дослідника, класифікації виділених елементів у відповідності з концептуальною схемою, наступним їх підрахунком і якісним представленням результатів.

Додаток В

Зведена таблиця результатів емпіричного дослідження з виявлення найбільш поширених форм торгівлі людьми на державному та регіональному рівнях

№	Запитання	Результати
1	Наскільки актуальною є проблема торгівлі людьми для України?	1) <u>Дуже актуальною</u> 2) Не більш ніж для інших країн Європи 3) Не актуальною
2	Чи можна стверджувати, що жителі конкретних регіонів (областей) України потрапляють в рабство найчастіше?	1) Так 2) <u>Ні</u>
4	Які основні причини потрапляння українських громадян в рабство (проранжуйте їх по важливості 1 – менш часто, 3 – найчастіше)?	<u>2</u> Безробіття на батьківщині <u>2</u> Людина має роботу, але хоче заробити більше <u>3</u> Віра людини в міф про гарне життя за кордоном
5	Оцініть (від 1 – найменше, до 4 – найбільше), які форми торгівлі людьми сьогодні є найбільш актуальними для нашої країни?	<u>2</u> Секс-торгівля жінками <u>4</u> Примусова праця дорослих людей <u>4</u> Торгівля дітей для жебракування <u>4</u> Торгівля дітей для сексуальної експлуатації та порно-індустрії?
7	Які технології (форми, методи, засоби) використовують спеціалісти для допомоги «жертвам» работоргівлі після їх звільнення?	медичні послуги, психологічні послуги; освітньо-педагогічні послуги, юридичні послуги, в тому числі адвокатування
8	Які форми роботи є найбільш дієвими для профілактики потрапляння в рабство?	масова інформаційна робота; усі форми профілактичної роботи що проводять державні та недержавні організації та певні підрозділи будь-яких організацій
9	Потраплянню в рабство як правило передують такі ситуації (проранжуйте їх від 1 – найменше, до 4 – найчастіше):	<u>4</u> Пропозиція тимчасово (під час відпустки чи канікул) підзаробити на сезонних сільськогосподарських роботах чи іноземних підприємствах

		<p><u>4</u> Поїздка за кордон працювати без договору чи трудової візи?</p> <p><u>4</u> Пропозиція прийняти участь в кастингах моделей, конкурсів краси тощо</p> <p><u>4</u> Шлюбні агентства пропонують кандидатуру чоловіка-іноземця, який хоче одружитися з дівчиною слов'янської національності?</p>
11	Які причини найчастіше стають причиною потрапляння в рабство дітей та неповнолітніх (проранжуйте їх від 1– найменше, до 5 – найчастіше)?	<p><u>5</u> Батьки з неблагополучних сімей самі надають дітей для жебракування</p> <p><u>0</u> Усиновлення чи удочеріння дитини іноземцями в комерційних цілях</p> <p><u>5</u> Викрадення оманливим шляхом дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування із інтернатних закладів</p> <p><i>Власний варіант:</i> Продаж з інтернату дітей їх батьками</p>
12	Які запобіжні заходи треба обов'язково зробити від'їзжаючи за кордон ?	залишити свої та взяти усі контакти, номери телефонів, загранпаспорт, мати кошти на зворотній квиток.

Додаток Д

Кількість кримінальних справ та виявлених злочинів за ознаками статті 149 КК, кількість вироків суду та їх якість по роках в Миколаївській області

Роки	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість справ/ кількість злочинів	2/17	3/17	2/7	5/10	2/4
Кількість вироків суду	2/ Покарання призначені 2 особам у вигляді позбавлення волі на строк 5 та 8 років.	3/ Покарання призначені 8 особам у вигляді позбав- лення волі на строк від 3 до 8 років.	2/ Покарання призначені 2 особам у вигляді позбавлення волі на строк 1 та 5 років	1/ Покарання призначене 1 особі у вигляді позбавлення волі на строк 5 років. Стосов- но 6 осіб спра- ви на судовому розгляді	0/ В поточному році до суду направлена 1 кримінальна справа, яка у стадії судового розгляду.

Рис. 3.2. Основні причини потрапляння громадян в рабство за даними експертного опитування по Миколаївській області

Додаток Ж

Рис. 3.3. Найбільш поширені форми торгівлі людьми